

Izazov medijskog odgoja i uloga roditelja u formiranju digitalnih navika

Irena Kiss*

ikiss@unipu.hr

<https://orcid.org/0000-0001-9246-8070>

Ivana Banko**

ibanko@unipu.hr

<https://orcid.org/0009-0006-7764-0454>

<https://doi.org/10.31192/np.23.1.11>

UDK: 316.774:004.9-053.4

173.5-055.52

373.2

(047.31)

Prethodno priopćenje /
Preliminary communication

Primljeno: 12. svibnja 2024.

Prihvaćeno: 9. siječnja 2025.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati koliko vremena djeca rane i predškolske dobi provode u korištenju medija, koji su sadržaji prisutni u njihovu okruženju te koji čimbenici utječu na roditeljski nadzor nad uporabom medija. Istraživanje je provedeno u suradnji s roditeljima djece iz odgojno-obrazovnih skupina predškolske ustanove Dječji vrtić Pula. Podatci su prikupljeni putem anonimnog online upitnika, a fokus je bio na količini vremena koju djeca provode uz medije, promjenama u ponašanju nakon njihova korištenja te roditeljskim opažanjima o utjecaju navedene izloženosti na raspoloženje i govorno-jezični razvoj djece. Rezultati su pokazali da su djeca predškolske dobi prekomjerno digitalno izložena. Također je potvrđena povezanost između obrazovnog stupnja roditelja i njihova pristupa medijskom odgoju, kao i povezanost između dobi roditelja i postavljanja pravila o uporabi medija. Ključni zaključci istraživanja uključuju preporuku za ulaganje u kvalitetnu medijsku edukaciju, osobito u kontekstu odgoja i kreiranja prikladnih sadržaja za djecu. Preporučuje se smanjenje vremena provedenog pred ekranima i veća uporaba edukativnih aplikacija uz odgovarajući roditeljski nadzor.

Ključne riječi: cjeloživotno obrazovanje, digitalno okruženje, medijska pismenost, medijski odgoj, roditeljski nadzor

* Doc. dr. sc. Irena Kiss, izvršni savjetnik, Regionalni centar kompetencija Pula; suradnik Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Lovežica 55, HR-52100 Pula.

**Ivana Banko, mag. ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja, Dječji vrtić Pula, Koparska 31A, HR-52100 Pula.

Uvod

Ciljevi medijskog odgoja podrazumijevaju usvajanje medijskih kompetencija, razlučivanje fikcije od stvarnosti, analizu sadržaja, interaktivnu uporabu medijskih sredstva, kao i prepoznavanje i procjenu njihove važnosti.¹ Iako ne postoji kao zaseban predmet, u Republici Hrvatskoj se odgoj za medije sustavno provodi od osnovne škole, a kao primjeri dobre prakse mogu se navesti hrvatski jezik i povijest.² U ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, odgojitelji ga još uvijek nisu obvezni provoditi, ali imaju slobodu to činiti prema vlastitom nahodanju.³ Hoće li ih, na koji način i koliko koristiti u svom odgojno-obrazovnom radu, ovisi o njihovim profesionalnim preferencijama i razini medijske pismenosti. Presudnu ulogu u formiranju digitalnih navika i medijskom odgoju ipak ima uža obitelj.⁴ Prema preporukama Američke akademije pedijatar (AAP), kao najvećeg profesionalnog udruženja, djecu mlađu od 18 mjeseci ne bi trebalo izlagati medijima; između 18 mjeseci i dvije godine isključivo uz nadzor i kraće od sat vremena, a djeci od dvije do pet godina trebalo bi ograničiti medije na najviše jedan sat visokokvalitetnog sadržaja dnevno. Naglasak treba staviti na njihovu zajedničku uporabu uz razgovor s roditeljima radi poboljšanja učenja i interakcije, te ih ne koristiti tijekom obroka niti sat vremena prije spavanja.⁵

Istraživanje provedeno u okviru studije *LIFE Child* na Sveučilištu Leipzig u Njemačkoj pokazalo je vezu između pojačane izloženosti djece medijima i lošijih kognitivnih, jezičnih i socijalno-emocionalnih razvojnih ishoda, a detaljnije analize otkrile su da je velika uporaba televizije povezana i s lošijim jezičnim razvojnim ishodima.⁶ Studija provedena na 477 roditelja djece predškolske dobi u Henanu u Kini otkrila je da roditeljska usmjerenost ekranima izravno i neizravno utječe na dječju usmjerenost te povećava sklonost ovisnosti.⁷ Također,

¹ Usp. Mirela TOLIĆ, Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije, *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 55 (2009) 97-103, <https://hrcak.srce.hr/47431>.

² Usp. Anamarija BAŠIĆ, Odgoj za medije u hrvatskom obrazovnom sustavu, *Pleter: časopis udruge studenata povijesti*, 4 (2020) 4, 115-134, <https://hrcak.srce.hr/235836>.

³ Usp. Suzana PERAN, Anđelka RAGUŽ, Odnos i značenje medijskog odgoja u dječjim vrtićima: pravila i medijski izazovi, *Communication Management Review*, 4 (2018) 1, 216-231, <https://hrcak.srce.hr/223679>.

⁴ Usp. Antonija ĐURAN, Diana KOPRIVNIAK, Nataša MAČEK, *Mediji, djeca i roditelji. Utjecaj medija na djecu predškolske i rane školske dobi*, Zagreb, vlastita naklada, 2022, <https://edulist.online/prirucnik-mediji-djeca-i-roditelji/> (23.11.2024).

⁵ Usp. American Academy of pediatrics (AAP), *Media and Young Minds*, Council on Communications and Media, *Pediatrics*, 138 (2016) 5, e20162591, <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2591>.

⁶ Clarissa SCHWARZER i dr., Associations of media use and early childhood development: cross-sectional findings from the LIFE Child study, *Pediatric Research*, 91 (2022) 247-253, <https://doi.org/10.1038/s41390-021-01433-6>.

⁷ Hao LI, Wei LUO, Hong HE, Association of Parental Screen Addiction with Young Children's Screen Addiction. A Chain-Mediating Model, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (2022) 19, 12788, <https://www.mdpi.com/1660-4601/19/19/12788>.

rezultati longitudinalne studije provedene u Kanadi pokazali su da djeca koja medije koriste više od tri sata dnevno, u usporedbi s djecom koja su medijima izložena do dva sata, imaju povećane izgleda za probleme u ponašanju, sporiji razvojni napredak i teškoće pri usvajanju jezika.⁸ Ovisnost o medijima povezana je s vremenom njihova korištenja, a simptomi se najčešće pokazuju kao gubitak kontrole, razdražljivost i tjeskoba kada mediji nisu dostupni.⁹ Stoga je iznimno važno da se, prema preporukama stručnjaka, pravovremeno ograniči njihova uporaba.¹⁰

U prilog navedenom svjedoče i rezultati *Screen Time* istraživanja provedenog 2020. godine u Republici Hrvatskoj s podacima koji su se odnosili na 653 djece predškolske dobi, a pokazali su da obitelji u prosjeku imaju 6,35 ekrana, te uputili na zasićenost kućanstava elektroničkim uređajima.¹¹

S obzirom na to da su posljednjih desetljeća najmlađi postali intenzivni korisnici digitalnih tehnologija, u fokusu recentnih istraživanja je i zaštita osobnih podataka te kvaliteta medijskih sadržaja. Navedena tema zahtijeva obuku roditelja i odgajatelja, čije bi polazište bila dječja nedigitalna iskustva privatnosti iz stvarnog života koja se mogu koristiti kao temelj edukacije.¹² Važnost privatnih iskustava potkrepljuje teza da su dječje predodžbe o internetu često intuitivne prirode,¹³ koja je potvrđena sustavnim pregledom literature o istraživanjima objavljenim između siječnja 2000. i ožujka 2022. godine. Rezultati sintetiziranja 400 opisa ponašanja djece različitih dobnih skupina pokazali da su njihove predodžbe više instinktivne nego razrađene.¹⁴

⁸ Usp. Brae Anne McARTHUR, Suzanne TOUGH, Sheri MADIGAN, Screen time and developmental and behavioral outcomes for preschool children, *Pediatric research*, 91 (2022) 1616-1621, <https://www.nature.com/articles/s41390-021-01572-w>.

⁹ Usp. Abdul HADI i dr., Development and Validation of a New Gadget Addiction Scale (Screen Dependency Scale) among Pre-School Children in Malaysia, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (2022) 24, doi:10.3390/ijerph192416916.

¹⁰ Usp. McArthur, Tough, Madigan, *Screen time and developmental...*

¹¹ Usp. Mia ROJE ĐAPIĆ, Gordana BULJA FLANDER, Ella SELAK BAGARIĆ, Mala djeca pred malim ekranima: Hrvatska u odnosu na Europu i svijet, *Napredak: časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 161 (2020) 1-2, 45-61, <https://hrcak.srce.hr/file/348177>.

¹² Usp. Martin HERMIDA i dr., What kinds of personal data do primary school pupils share with whom? Children's view of personal data and its implications for teaching about privacy, *Journal of Media Literacy Education*, 16 (2024) 2, 14-27, <https://doi.org/10.23860/JMLE-2024-16-2-2>.

¹³ Usp. Susan CAREY, Science education as conceptual change, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21 (2000) 1, 13-19, [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(99\)00046-5](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(99)00046-5).

¹⁴ Usp. Parvaneh BABARI i dr., A literature review of children's and youth's conceptions of the internet, *International Journal of Child-Computer Interaction*, 37 (2023) 100595, <https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2023.100595>.

1. Preporuke usmjerene kvalitetnom medijskom odgoju

Neki stručnjaci preporučuju da vrijeme provedeno pred ekranima treba biti ispunjeno edukativnim i poticajnim sadržajima na materinjem jeziku.¹⁵ Kvalitetni medijski sadržaji moraju uzeti u obzir uzrast djeteta i prilagođenost prikaza kognitivnom razvoju. Materijali namijenjeni predškolskoj dobi trebaju poticati komunikaciju i interakciju, postavljati zagonetke i pitanja ostavljajući dovoljno vremena za njihovo rješavanje. Navedeni su sadržaji popraćeni rimom i jednostavnim jezikom i potiču na ples, pjesmu i fizičke aktivnosti, ponavljajući u više navrata ključnu poruku, prikazuju pozitivne uzore od kojih djeca mogu učiti i preuzimati potencijalne obrasce ponašanja, ne obuhvaćaju nasilne scene i stereotipe i uključuju sve društvene skupine.¹⁶

Uporabi video igara trebala bi prethoditi i provjera oznake sadržaja Paneuropskog sustava klasifikacije igara – PEGI,¹⁷ uspostavljenog u skladu s dobi djeteta radi olakšanja roditeljskog izbora.¹⁸ Prema Američkoj udruzi pedijatarata (AAP) i Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO), djeca do druge godine života ne bi trebala biti izlagana ekranima, nakon čega se vrijeme može povećati do najviše dva sata dnevno, s tim da se djeci do pet godina ne preporučuje svakodnevna izloženost duža od sat vremena.¹⁹

Kada je riječ o govorno-jezičnom razvoju, pretjerana se uporaba medija za djecu od prve do treće godine pokazala kao visoko rizičan čimbenik. Posljedice su se očitovale u selektivnom slušanju, ograničenom vokabularu, kasnijem početku govora, pa čak i njegovu potpunom izostanku.²⁰

Pored obitelji i odgojno-obrazovnih institucija, mediji su postali jedno od najvažnijih odgojno-obrazovnih okruženja i bilo bi pogrešno ne uzeti u obzir njihove pozitivne učinke. Od rane dobi djeca imaju mogućnost uporabe razno-

¹⁵ Usp. McArthur, Tough, Madigan, *Screen time and developmental...*

¹⁶ Usp. Lana CIBOCI, Igor KANIŽAJ, Danijel LABAŠ, *Mediji i djeca predškolske dobi. Priručnik za odgojitelje u dječjim vrtićima*, Zagreb, Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu, 2021, https://djecamedija.org/wp-content/uploads/2021/09/prirucnik_z_a_odgojitelje_u_djecjim_vrticima_e-izdanje5-2.pdf (08.05.2024).

¹⁷ Usp. Robert TOMLJENOVIĆ, Marin ILEJ, Gorana BANDA (prir.), *Djeca i mediji. Knjižica za roditelje i skrbnike djece*, [prema izvorniku izdanja Nacionalnog audiovizualnog instituta Finske (KAVI) *Children and media*, Finska, 3/2016], Zagreb, Odjel za medijsko obrazovanje i audiovizualne medije (MEKU), Agencija za elektroničke medije, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2018, https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2018/04/Djeca-i-mediji-knjizica_medijska_pismenost.pdf (08.05.2024).

¹⁸ PAN EUROPEAN GAME INFORMATION, *Alati za roditeljski nadzor*, <https://pegi.info/hr/app> (08.05.2024).

¹⁹ Usp. Jasena KNEZ RADOLOVIĆ, Marija RENIĆ, *Djeca u digitalnom okruženju. Vodič za roditelje predškolaraca*, 2020, https://www.roda.hr/media/attachments/udruga/dokumenti/brosure_lecti/djeca_u_digitalnom_okruzenju_WEB.pdf (08.05.2024).

²⁰ Usp. Nusreta KEPEŠ, Korelaciona analiza utjecaja ekranizacije na razvoj djece ranog uzrasta, u: Izet PEHLIĆ i dr. (ur.), *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta Univerziteta u Zenici*, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, 2021, 391-407, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=999002> (08.05.2024).

vrstnih multimedijских slikovnica koje doprinose razvoju mašte i kreativnosti te obogaćivanju rječnika, a aplikacije za vježbe glasovnih analiza i sinteza, uz matematičke i grafomotoričke zadatke, potiču interes za čitanjem, pisanjem i računanjem. Primjeri programa koji potiču govorno-jezični razvoj, predčitalačke vještine i matematičku pismenost su ICT-AAC aplikacije, Matematička igraonica, Jezična gradilica, Matematički vrtuljak. Pored obrazovne funkcije, karakterizira ih i jezik primjeren dobi djeteta i mirna pozadina bez ometajućih čimbenika.²¹

2. Cilj, hipoteze i metodologija istraživanja

U ovom radu obrađeni su rezultati istraživanja o uporabi medija nastalog u suradnji s roditeljima i starateljima djece rane i predškolske dobi, čiju je provedbu službeno odobrila uprava Dječjeg vrtića Pula. Cilj istraživanja je ispitati koliko vremena djeca rane i predškolske dobi provode u korištenju medija, kojim su sadržajima izložena te koji čimbenici utječu na roditeljski nadzor nad njihovom uporabom. Njegova svrha je pružanje pregleda stanja i preporuka vezanih uz medijski odgoj, uzimajući u obzir relevantna istraživanja i praktične smjernice. Zadaci se odnose na proučavanje digitalnih navika, učestalost uporabe medija te vrste sadržaja. Istraživanje je usmjereno i pitanjima o roditeljskoj percepciji promjena u ponašanju djece, njihovim stavovima o povezanosti uporabe medija i govorno-jezičnog razvoja, te promicanjem svijesti o važnosti ulaganja u medijski odgoj u sklopu cjeloživotnog obrazovanja.

Na temelju rezultata dosadašnjih istraživanja i postojećih teorija postavljene su hipoteze:

H1: Djeca predškolske dobi prekomjerno²² su izložena medijima u obiteljskom domu.

H2: Postoji veza između razine obrazovanja roditelja i pristupa medijskom odgoju.

H3: Postoji veza između dobi roditelja i postavljanja pravila o načinu uporabe medija.

Istraživanje je provedeno u predškolskoj ustanovi Dječji vrtić Pula s roditeljima djece matičnog i područnih objekata, uz prethodno dobivenu službenu suglasnost uprave za njegovu provedbu. Upitnik je bio dobrovoljnog karaktera, anoniman i dostupan svim roditeljima koji su svojevolarno pristali na sudjelovanje i bili upoznati s razlogom provedbe. Obuhvaćeni su roditelji osam odgojno-obrazovnih skupina u kojima se nalaze djeca od prve do sedme godine života

²¹ Usp. Đuran, Koprivnjak, Maček, *Mediji, djeca i roditelji...*

²² Prekomjerno – u skladu s preporukama AAP (usp. AAP, *Media and Young Minds...*).

(dvije skupine s djecom mlađom od tri i šest skupina čija je dobna struktura od tri do sedam godina).

Od predviđenih 150, u istraživanju je sudjelovalo 126 ispitanika, a nemogućnost sudjelovanje svih roditelja bila je jedna od predviđenih zapreka. Istraživanje je provedeno u periodu od siječnja 2023. do travnja 2023. godine, a prikupljeni podatci obrađeni su u računalnom programu Microsoft Excel – deskriptivna i regresijska analiza, Pearsonov koeficijent korelacije, analiza varijance. Promatrane varijable odnosile su se na sociodemografske karakteristike, način uporabe medija, vremenski okvir i roditeljski nadzor, a navedeni statistički alati ispitivali su njihovu povezanost omogućujući dublje razumijevanje čimbenika koji oblikuju medijsku izloženost i ponašanje djece. Regresijska analiza omogućila je ispitivanje utjecaja sociodemografskih karakteristika roditelja na ponašanje djece u kontekstu intenziteta i okolnosti uporabe medija. Pearsonov koeficijent korelacije korišten je za mjerenje snage i smjera linearne povezanosti između vremena izloženosti medijima i stupnja roditeljskog nadzora, a analiza varijance za procjenu razlika u ponašanju djece ovisno o obrazovanju i dobi roditelja.

Deskriptivnom analizom opisane su osnovne karakteristike i stavovi ispitanika i oblici najfrekventnijih obilježja. Za najrelevantnija pitanja izračunata je dominantna vrijednost – mod.

Upitnik kojim su se ispitivale digitalne navike djece rane i predškolske dobi sastavljen je radi provedbe istraživanja i sadržavao je 22 pitanja među kojima je 14 zatvorenog tipa, šest uz mogućnost višestrukog izbora i jedno formulirano kao skala procjene.

Prvi dio upitnika odnosio se na sociodemografske podatke sudionika (dob, spol, stupanj obrazovanja, broj članova obitelji), a ostala pitanja bila su usmjerena cilju istraživanja (vrstama digitalnih uređaja u kućanstvu i dostupnosti; vrstama sadržaja i aplikacijama koje dijete koristi; vremenu, načinu i dogovorenim pravilima korištenja, ako postoje; promjenama rasporeda i ponašanja nakon njihove uporabe; stavovima o učinku medija na razvoj djeteta; mišljenju o potrebi ulaganja u edukaciju; procjeni govornog izričaja djeteta). Deskriptivnom analizom utvrđena je najveća zastupljenost ispitanika iz četveročlanih (53,2 %) i tročlanih obitelji (36,5 %). Više od polovice sudionika činile su majke (62,7 %), dok je očeva bilo 37,3 %. Kad je riječ o dobnim skupinama roditelja, 67,5 % ih je bilo u dobi od 30 do 39, 20,6 % od 40 do 49, a 11,9 % u dobi od 20 do 29 godina. Analiza strukture ispitanika s obzirom na razinu obrazovanja pokazala je najveći postotak (42,1 %) roditelja srednje stručne spreme, 27,8 % visoke te 24,6 % više, a završen poslijediplomski studij ima 5,6 % roditelja. Prema odgovorima, 88,1 % djece gleda televizor, 69 % koristi mobitel, slijedi tablet s 40,5 %, igraće konzole 31 %, laptop 13,5 % i računalo 7,9 %. Najmanji postotak (4 %) odnosio se na tvrdnju da dijete ne koristi ništa od navedenog. Prema navedenom, jasno je da djeca odrastaju intenzivno okružena medijima. Deskriptivna analiza pokazala je i da djeca roditelja visoke stručne spreme, u

odnosu na ostale, najmanje koriste aplikacije, računalne programe dizajnirane za igru, zabavu i učenje.

Radi utvrđivanja načina uporabe medija, ponuđeni su odgovori: »uz roditeljski nadzor« 46,8 % roditelja; »samostalno« 19,8 %, »oba navedena odgovora« 29,4 %, dok je odgovor »ne koristi elektroničke uređaje« odabralo ponovno 4 % roditelja. Kada mediji nisu dopušteni 38,9 % djece se ljuti i protestira, 29,4 % bira drugu aktivnost, 17,5 % poštuje dogovor, a 7,1 % plaće. Dobiveni podatci ukazali su i na podatak da u obuhvaćenom uzorku 42,1 % djece mlađe od 7 godina već posjeduje vlastiti uređaj, te da samo 14,3 % roditelja smatra da im je potrebna dodatna edukacija za medijski odgoj. Prilikom procjene govorno-jezične sposobnosti, deskriptivna analiza je pokazala da 49,2 % roditelja smatra da je djetetov razvoj u skladu s dobi, 20,6 % da govor nije dovoljno razvijen, 17,5 % govor djeteta prepoznaje kao napredan, dok 12,7 % roditelja nije sigurno.

Izračun moda pokazao je YouTube kao najčešću aplikaciju čiji sadržaj nije primjeren djeci predškolske dobi, izuzev u slučajevima kada se ona koristi u edukativne i zabavne svrhe, isključivo pod nadzorom odrasle osobe. S druge strane, gledaju se i sadržaji koji su u skladu s dobi, pa su izrazito zastupljene i emisije za djecu (79,4 %) i crtani filmovi (75,4 %). Analiza odgovora pokazala je da četvrtina djece medije koristi potpuno samostalno. Iako 46,8 % ispitanika ima nadzor, evidentno je da se u značajnom udjelu mediji koriste bez prisutnosti odrasle osobe, što znači da djeca mogu pristupiti sadržajima neprimjerenim svojemu uzrastu.

3. Rezultati provedenog istraživanja

Grafikon 1 prikazuje podatke o vremenu koje djeca predškolske dobi provode koristeći medije. Najčešće vrijednosti označene su brojevima 4 (mod) i 5 koji prema legendi označavaju odgovore »do dva sata dnevno« i »više od dva sata dnevno«, što je prema navedenom istraživanju AAP,²³ više od preporučenog vremenskog okvira.

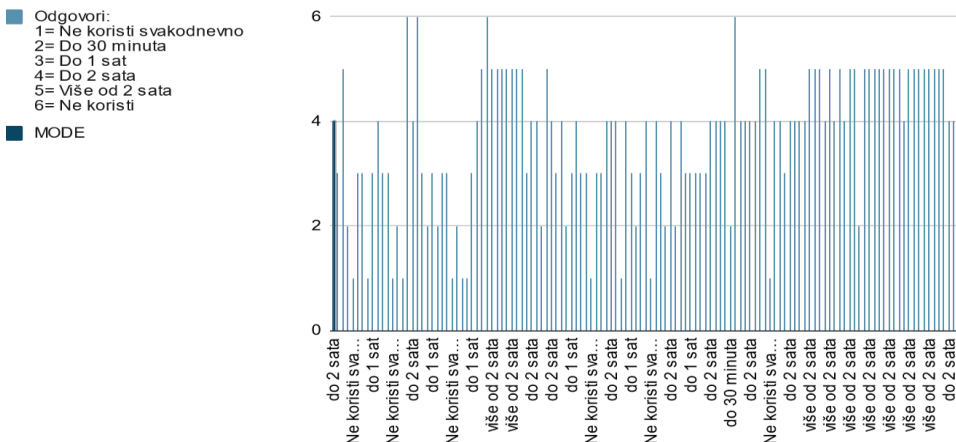
Navedeni rezultati otvaraju i pitanja potencijalnih opasnosti kojima su djeca izložena, a potreba roditeljskog nadzora tema je i drugih istraživanja.²⁴

Pearsonov koeficijent korelacije i analiza varijance ukazali su na povezanost varijable razine obrazovanja roditelja s načinima uporabe aplikacija i uočava-

²³ Usp. isto.

²⁴ Usp. Martina JULARIĆ, Utjecaj medija na djecu rane i predškolske dobi – perspektive roditelja, *Život i škola*, 68 (2022) 1-2, 147-160, <https://hrcak.srce.hr/clanak/419179>; Stamatios PAPADAKIS, Foteini ALEXANDRAKI, Nikolaos ZARANIS, Mobile device use among preschool-aged children in Greece, *Education and Information Technologies*, 27 (2022) 2, 2717-2750, doi:10.1007/s10639-021-10718-6; Shayl F. GRIFFITH, Arnold H. DAVID, Home learning in the new mobile age. Parent-child interactions during joint play with educational apps in the US, *Journal of Children and Media*, 13 (2019) 1, 1-19, <https://doi.org/10.1080/17482798.2018.1489866>.

Koliko vremena dnevno Vaše dijete provodi koristeći elektroničke medije?

Grafikon 1. Vrijeme provedeno u uporabi elektroničkih medija
 - djeca predškolske dobi

njem posljedica, rezultatima koji se odnose na stupanj samostalnosti djece, postavljanje pravila i uočavanja negativnih posljedica prekomjerne uporabe. U nastavku je prikaz postojanja statistički značajne povezanosti ($p < 0,05$).

Tablica 1. Povezanost između razine obrazovanja roditelja i stupnja samostalnosti djece u uporabi medija

Regresijska analiza					
Višestruka R	0,2200076				
R kvadrat	0,0484034				
Prilagođeni R kvadrat	0,0407292				
ANOVA					
	df	SS	MS	F	Signifikantnost F
Regresija	1	5,559471624	5,55947162	6,30731	0,0133096
Ostatak	124	109,2976712	0,88143283		
Ukupno	125	114,8571429			
	Koeficijenti	Standardna pogreška	t statistika	P-vrijednost	
Presjek	2,335890	0,19095747	12,2325165	4,6792E-23	
Razina obrazovanja roditelja	-0,219041	0,087217464	-2,5114362	0,0133096	

Analiza varijance također pokazuje statistički značajne razlike od 5 % pouzdanosti između srednjih vrijednosti varijable razina obrazovanja roditelja s obzirom na stupanj samostalnosti djece pri uporabi medija, na što ukazuje i F-vrijednost od 6,307 uz p-vrijednost 0,013.

Tablica 2. Povezanost razine obrazovanja roditelja i postavljanja pravila o uporabi medija

Regresijska analiza					
Višestruka R	0,238298				
R kvadrat	0,056786				
Prilagođeni R kvadrat	0,049179				
ANOVA (analiza varijance)					
	df	SS	MS	F	Signifikantnost F
Regresija	1	4,885846	4,88584	7,46538	0,00720
Ostatak	124	81,15383	0,65446		
Ukupno	125	86,03968			
	Koeficijenti	Standardna pogreška	t statistika	P-vrijednost	
Presjek	1,79424	0,164545	10,90426	7,96E-20	
Razina obrazovanja roditelja	0,20534	0,075154	2,73228	0,00720	

Statistička analiza pokazuje povezanost između razine obrazovanja roditelja i postavljanja pravila o uporabi medija ($p < 0,05$), potvrđenu analizom varijance čiji rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku među grupama razina obrazovanja roditelja ($F 7,465$, $p 0,007$). Pearsonov koeficijent 0,238 sugerira pozitivnu vezu, a R kvadrat 0,057 također ukazuje na postojanje povezanosti između navedenih varijabli, uz napomenu da je potrebno uzeti u obzir i druge utjecajne faktore.

Tablica 3. Povezanost razine obrazovanja roditelja i uočavanje negativnih posljedica uporabe medija: nedostatka pažnje i koncentracije, količine energije i razdraženosti djeteta

Regresijska analiza					
Višestruka R	0,245069				
R kvadrat	0,060058				
Prilagođeni R kvadrat	0,052478				
ANOVA					
	df	SS	MS	F	Signifikantnost F
Regresija	1	13,89602	13,89602	7,923172	0,005678
Ostatak	124	217,4769	1,753846		
Ukupno	125	231,3730			
	Koeficijenti	Standardna pogreška	t statistika	P-vrijednost	
Presjek	1,850136	0,269362	6,86856	2,78E-10	
Razina obrazovanja roditelja	0,34630	0,123028	2,81481	0,005678	

Višestruka R vrijednost od 0,245 sugerira umjerenu povezanost između navedenih varijabli, a statistička značajnost regresije potvrđena je i analizom varijance (F vrijednost 7,923; signifikantnost 0,005678), što ukazuje na to da razina obrazovanja roditelja ima prediktivnu vrijednost u objašnjavanju varijabilnosti u negativnim posljedicama uporabe medija kod djece.

Koeficijenti regresije pokazuju da svaki porast razine obrazovanja roditelja rezultira povećanjem uočavanja negativnih posljedica za 0,346, što je koeficijent koji se interpretira kao doprinos navedene varijable u objašnjavanju dodatne varijabilnosti. Uz to, i presjek regresije 1,85 sugerira osnovnu razinu negativnih posljedica.

Tablica 4. Povezanost razine obrazovanja roditelja i tvrdnji koje, prema roditeljskoj procjeni, opisuju govorno izražavanje djeteta u skladu s tablicom govorno-jezičnog razvoja: »govor je u skladu s dobi djeteta«; »u odnosu na dob govor je napredan«; »govor nije dovoljno razvijen«; »nisam siguran/sigurna«

Regresijska analiza					
Višestruka R	0,212027				
R kvadrat	0,044955				
Prilagođeni R kvadrat	0,037253				
ANOVA (analiza varijance)					
	df	SS	MS	F	Signifikantnost F
Regresija	1	6,827536	6,82753	5,836890	0,017151
Ostatak	124	145,0454	1,16972		
Ukupno	125	151,8730			
	Koeficijenti	Standardna pogreška	t statistika	P-vrijednost	
Presjek	2,44602	0,219980	11,1193	2,383E-20	
Razina obrazovanja roditelja	-0,24273	0,100473	-2,41596	0,017151	

Navedeni izračun pokazuje statistički značajnu povezanost između razine obrazovanja roditelja i tvrdnji koje, prema roditeljskoj procjeni, opisuju govorno izražavanje djeteta (prema tablici govorno-jezičnog razvoja djece), potvrđenu p-vrijednošću <0,05 u analizi varijance. Višestruka R iznosi 0,245, dok R kvadrat 0,06, što upućuje na zaključak da 6 % varijabilnosti navedenog faktora može biti objašnjeno varijacijom u razini obrazovanja roditelja. S obzirom na to da na govorno-jezični razvoj utječe više čimbenika, bilo bi korisno istražiti i druge potencijalno utjecajne varijable.

Tablica 5. Povezanost dobi roditelja i postavljanja pravila o načinu uporabe medija

Regresijska analiza					
Višestruka R	0,235414				
R kvadrat	0,055420				
Prilagođeni R kvadrat	0,047802				
ANOVA (analiza varijance)					
	df	SS	MS	F	Signifikantnost F
Regresija	1	4,768324	4,768325	7,275284	0,007964
Ostatak	124	81,271357	0,655414		
Ukupno	125	86,039682			
	Koeficijenti	Standardna pogreška	t statistika	P-vrijednost	
Presjek	1,47809	0,276620	5,34340	4,21E-07	
Razina obrazovanja roditelja	0,34509	0,127941	2,69727	0,007964	

Izračun pokazuje statistički značajnu povezanost između dobi roditelja i postavljanja pravila o načinu uporabe medija ($p < 0,05$), potvrđenu i analizom varijance.

Višestruka R iznosi 0,235, dok je R kvadrat 0,055, što sugerira da 5,5 % varijabilnosti u postavljanju pravila o medijima može biti objašnjeno varijacijom u dobi roditelja. Navedeni rezultati ukazuju da varijabla dob roditelja utječe na postavljanje pravila o uporabi medija, uz smjernicu postojanja i drugih relevantnih faktora.

Tablica 6. Statistika pouzdanosti

Estimate	McDonald's ω	Guttman's λ_2	Guttman's λ_6	Greatest Lower Bound
Point estimate	0,734	0,724	0,699	0,777
95% CI lower bound	0,659	0,603	0,592	0,691
95% CI upper bound	0,808	0,801	0,783	0,850

Frequentist Scale Reliability Statistics

Rezultati ukazuju na visoku unutarnju konzistenciju skale prema više koeficijenata pouzdanosti prema kojima upitnik mjeri jedinstvenu latentnu dimenziju s konzistentnim odgovorima među stavkama. McDonald's ω iznosi 0,734, što je iznad preporučene granice od 0,7 i ukazuje na dobru pouzdanost, a visoku unutarnju konzistenciju i stabilnost upitnika potvrdili su Guttmanov λ_2 (0,724) i Guttmanov λ_6 (0,699), kao i Greatest Lower Bound s vrijednošću 0,777.

4. Rasprava

U suradnji s roditeljima i skrbnicima djece matičnog i područnih odgojno-obrazovnih skupina Dječjeg vrtića Pula provedeno je istraživanje kojim su analizirani izazovi vezani uz digitalne navike, vrijeme koje djeca provode uz ekrane, vrste medija, sadržaje kojima su izložena, promjene u ponašanju nakon njihove uporabe te utjecaj medija na govorno-jezični razvoj. Deskriptivna analiza pokazala je udio od 56,35 % roditelja čija djeca premašuju preporučeno vrijeme korištenja medija prema AAP, čime je za navedeni uzorak potvrđena hipoteza o prekomjernom korištenju u odnosu na preporuke navedene institucije. Potvrda postavljenih hipoteza uputila je na utjecaj razine obrazovanja i dobi roditelja u pristupu medijskom odgoju. Analiza varijance i regresije, uz Pearsonov koeficijent korelacije, pružili su statističku potvrdu povezanosti varijabli, a signifikantnost od 5 % ukazala je na pouzdanost dobivenih rezultata. Deskriptivna analiza provedenog upitnika u skladu je i s rezultatima navedenog *Screen Time* istraživanja provedenog 2020. godine u Hrvatskoj koja je utvrdila zasićenost kućanstava elektroničkim uređajima.²⁵

H1: Analiza odgovora potvrdila je tezu o prekomjernoj izloženosti djece predškolske dobi medijima u obiteljskom domu. Vrijednosti koje se najčešće pojavljuju u pitanju: »Koliko vremena dnevno Vaše dijete provodi koristeći elektroničke medije?« su »do dva sata« i »više od dva sata«, što je, prema preporukama AAP prekomjerna uporaba.

H2: »Postoji veza između razine obrazovanja roditelja i pristupa medijskom odgoju« potvrđena je regresijskom, analizom varijance i Pearsonovim koeficijentom korelacije koji su pokazali povezanost između razine obrazovanja roditelja i varijabli koje se odnose na stupanj samostalnosti, postavljanje pravila o uporabi, uvid u posljedice na ponašanje djece i utjecaj na govorno-jezični razvoj. Regresijska analiza pokazala je da roditelji višeg stupnja stručne spremne češće postavljaju pravila o uporabi medija, imaju višu razinu svijesti o negativnim posljedicama izloženosti te su više uključeni u oblikovanje medijskih navika djece. Navedeni rezultati podržavaju potrebu za obrazovnim programima usmjerenim razvijanju medijske pismenosti i odgovornijeg pristupa odgoju u digitalnom okruženju.

H3: »Postoji veza između dobi roditelja i postavljanja pravila o načinu uporabe medija« također je potvrđena regresijskom, analizom varijance i Pearsonovim koeficijentom korelacije i dokazana povezanošću varijabli koje se odnose na dob roditelja i postavljanje pravila o uporabi medija. Navedene analize ukazale su na rezultat prema kojem su stariji roditelji skloniji pružanju jasnijih smjernica, biranju edukativnih sadržaja i postavljanju strožih pravila uporabe.

²⁵ Usp. Roje Đapić, Buljan Flander, Selak Bagarić, *Mala djeca pred malim ekranima...*

Iako statistički izračuni potvrđuju hipoteze prema kojima dob i razina obrazovanja roditelja značajno utječu na način uporabe medija, u obzir se trebaju uzeti i podatci o načinima reagiranja djece kada im mediji nisu dopušteni. Prema odgovorima, roditelji uglavnom uočavaju negativne posljedice, a izračun dominantne vrijednosti, moda, pokazao je da su ljutnja i protest najčešće emocije i ponašanje, što je u skladu s istraživanjem provedenim 2021. godine koje je utvrdilo povezanost vremena pred ekranom s problemima u ponašanju.²⁶

Jedan od ključnih dijelova istraživanja je i ispitivanje percepcije roditelja o medijskom utjecaju na govorno-jezični razvoj, čiji nalaz sugerira potrebu dodatnih intervencija i ulaganje u edukaciju o utjecaju medija na navedeni razvojni aspekt. U skladu s ciljem istraživanja, koji je obuhvatio analizu uloge roditelja u medijskom odgoju, dobiveni rezultati pokazali su njihov utjecaj u oblikovanju digitalnih navika djece, ukazujući na važnost nadzora i edukacije u medijskom okruženju.

Međutim, potrebno je naglasiti i ograničenja dobivenih rezultata zbog moguće subjektivnosti roditelja na temelju čijih je odgovora istraživanje provedeno, kao i zbog veličine i specifičnosti uzorka koji se odnosi na ograničen broj i uže geografsko područje. Za relevantnije podatke trebalo bi produbiti analizu praćenja vremena i sadržaja kojima su djeca izložena. U istraživanja, pored roditelja, potrebno je uključiti i odgajatelje i stručne suradnike, odnosno proširiti uzorak da bi se dobio uvid u utjecaj medija na djecu iz različitih perspektiva. Strukturirani intervjui i fokus grupe mogu pružiti detaljne informacije o praksi medijskog odgoja i konkretnim reakcijama. Za točno praćenje vremena koje djeca provode uz ekrane, preporuka je korištenje digitalnih aplikacija koje omogućuju precizno mjerenje, čime bi se smanjila subjektivnost procjene. Primjeri aplikacija usmjerenih poticanju jezičnog razvoja, pamćenja i matematičke pismenosti su ICT_AAC aplikacije, koje karakterizira jednostavan jezik i fokus na zadatak.²⁷ Kombinacija kvantitativnih i kvalitativnih metoda omogućila bi potpuniju analizu, dok longitudinalna istraživanja mogu pomoći u razumijevanju dugoročnih učinaka medijske izloženosti. Potrebno je napraviti i procjenu učinkovitosti edukacijskih programa za roditelje, odgajatelje i stručnu službu, čime bi se stvorile smjernice odgovornog odgojnog djelovanja u digitalnom okruženju. Evaluacija navedenih programa mogla bi se provesti ispitivanjem promjena u stavovima roditelja i njihovu primjenu smjernica u svakodnevnom životu. Također, važno je detaljnije istražiti emocionalne reakcije djece kada im je onemogućena uporaba medija, kao i njihov utjecaj na socijalne vještine i međuljudske odnose. To se može provesti promatranjem djece u socijalnim situacijama prije i nakon izloženosti medijima. Korištenjem navedenih metoda, buduća istraživanja mogu pružiti bolji uvid u utjecaj medija uz uključivanje

²⁶ Usp. McArthur, Tough, Madigan, *Screen time and developmental...*

²⁷ Usp. Đuran, Koprivnjak, Maček, *Mediji, djeca i roditelji...*

šireg spektra ispitanika radi razvoja učinkovitijih smjernica za medijski odgoj i sigurnost u digitalnom okruženju.

Zaključno, rezultati istraživanja ukazuju na potrebu većeg angažmana roditelja i odgajatelja u regulaciji medijskih navika djece predškolske dobi. Zbog visoke izloženosti medijima bez nadzora, ključno je poduzeti konkretne korake da bi se osigurao zdraviji pristup i smanjili negativni utjecaji. Roditelji i odgajatelji mogu poduzimati više mjera, među kojima su postavljanje jasnih pravila i osiguravanje kvalitetnih medijskih sadržaja, a jedan od prvih koraka je postavljanje vremenskih ograničenja za korištenje medija na najviše jedan sat visokokvalitetnog vremena dnevno za djecu do pet godina, u skladu s preporukama AAP. Ključno je i praćenje sadržaja kojem su djeca izložena, za što se mogu koristiti digitalne aplikacije poput »Screen Time« ili »Family Link« koje omogućuju postavljanje i vremenskog i sadržajnog ograničenja. Prioritet bi trebalo biti ulaganje u edukaciju usmjerenu medijskoj pismenosti, sigurnosti i postavljanju granica. Nužan je i razvoj posebnih smjernica za predškolske ustanove uz upute o suradnji odgajatelja i roditelja, kao i provedba longitudinalnih istraživanja koja bi omogućila praćenje dugoročnih učinaka medijske izloženosti i procjenu učinkovitosti provedenih edukativnih programa.

Irena Kiss* – Ivana Banko**

The Challenge of Media Upbringing and the Role of Parents in the Formation of Digital Habits

Summary

The aim of this research was to examine how much time children of early and preschool age spend using media, what content is present in their environment and what factors influence parental supervision over the use of media. The research was carried out in cooperation with the parents of the children from the educational groups of the preschool institution »Dječji vrtići Pula« [Kindergartens Pula]. The data was collected through an anonymous online questionnaire, and the focus was on the amount of time children spend with the media, changes in behavior after using them, and parental observations about the impact of said exposure on children's mood and speech-language development. The results showed that preschool children have excessive digital exposure. The connection between parents' educational level and their approach to media education was confirmed, as well as the connection between parents' age and the setting of rules on the use of media. The key conclusions of the research include a recommendation for investing in quality media education, especially in the context of education and the creation of appropriate content for children. Practical recommendations are aimed at reducing time spent in front of screens and greater use of educational applications with appropriate parental supervision.

Key words: lifelong learning, digital environment, media education, media literacy, parental monitoring.

(na engl. prev. Irena Kiss)

* Irena Kiss, PhD, Assist. Prof., excellent advisor, Regional Competence Center Pula; Juraj Dobrila University in Pula, Faculty of Educational Sciences; Address: Lovežica 55, HR-52100 Pula, Croatia; E-mail: ikiss@unipu.hr.

** Ivana Banko, mag. praesc. educ, Kindergartens Pula; Address: Koparska 31A, HR-52100 Pula, Croatia; E-mail: ibanko@unipu.hr.